

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду од 28. марта 2016. године одређена је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације кандидата **мр Љиљане Стојковић** под насловом **„Правни аспекти контроле и управљања ризицима у акционарском друштву за осигурање“**, у саставу: др Мирко Васиљевић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, др Наташа Петровић Томић, доценткиња Правног факултета Универзитета у Београду и др Волфганг Рорбах (Wolfgang Rohrbach), редовни професор Економског факултета Универзитета у Бечу, у пензији.

Пошто је пажљиво прегледала докторску дисертацију, Комисија има задовољство да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду поднесе следећи

ИЗВЕШТАЈ

I Основни подаци о кандидату и дисертацији

Основни подаци о кандидату

Мр Љиљана Стојковић, рођена је 26. августа 1962. године у Крагујевцу, где је завршила основну и средњу школу. Дипломирала је на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу 1986. године, са просечном оценом 8,00. Уписала је специјалистичке студије „Право Европске уније“ на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу и положила усмени специјалистички испит. Академско звање магистра правних наука стекла је 2001. године на Правном факултету Универзитета у Београду, одбранивши магистарски рад под називом: „Капитал учешће и правни аспекти управљања статусним групацијама предузећа“. Правосудни испит положила је 2003. године.

Објавила је већи број научних и стручних радова међу којима су најзначајнији:

1) „Корпоративно управљање у акционарском друштву за осигурање - упоредно правни аспекти“, Зборник радова, Удружење за право осигурања-*AIDA* Европа, 2013;

2) „Правни аспекти управљања ризиком и систем интерних контрола као интегрални део корпоративног управљања у друштву за осигурање“, *Европска ревија за право осигурања*, бр. 3/2013;

3) „Импликације Закона о обавезном осигурању у саобраћају са аспекта ограничавања слободе уговорања“, Зборник радова, Удружење за право осигурања-*AIDA* Европа, 2014;

4) „Уговор о осигурању од аутоодговорности и обавезе осигураваача за накнаду штете на лицима у светлу нових законских решења“, *Правни информатор*, бр. 11/2010;

5) „Припрема поступка приватизације код статусних групација и право на иступање из холдинга“, *Правни информатор*, 2002;

6) „Повезивање путем капитала и престанак холдинг односа у функцији приватизације“, *Правни живот*, бр.11/2002.

б) Основни подаци о дисертацији

Докторска дисертација **мр Љиљане Стојковић „Правни аспекти контроле и управљања ризицима у акционарском друштву за осигурање“** одобрена је на седници Наставно-научног већа од 21. септембра 2015. године, а за ментора је одређена доц. др Наташа Петровић Томић. Кандидаткиња је предала текст који обухвата увод, 25 поглавља и закључак и има 352 странице прореда 1.5, фонт *Times New Roman*, са садржајем, резимеом, литературом, биографијом и изјавама (34 странице). Дисертација је израђена на основу проучавања грађе која обухвата домаће и стране радове, одређени број домаћих и страних закона, других прописа и докумената, публикација међународних институција, које су укључене у реализацију пројекта који су предмет ове анализе, као и ограниченог броја судских одлука.

II Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације је комплексан, јер обухвата више области које, према теоријском потенцијалу и значају примене у пракси, могу бити предмет посебног истраживања. У оквиру истраживања ауторка је обухватила неке од есенцијалних области које су претпоставка за ефективно и ефикасно корпоративно управљање у друштву за осигурање: систем контроле, систем управљања ризицима са фокусом на систем контроле законитости пословања, као и систем корпоративног управљања који интегрише наведене системе. Под појмом контроле кандидаткиња анализира како екстерну контролу надзорног тела за област осигурања, тако и систем контрола које примењује друштво за осигурање. Ужи предмет истраживања усмерен је на нову регулативу комунитарног права у делу новог приступа управљању ризицима и систему интерних контрола, са фокусом на концепт обезбеђивања и контроле усклађености са прописима друштава за осигурање. Такође, овим истраживањем обухваћене су и предности и недостаци новог приступа управљању ризицима, а на основу анализе Директиве *Solvency II* као својеврсног оквира који обезбеђује имплементацију јединственог система управљања ризицима.

Кандидаткиња полази од става бројних ауторкаа, према којима је систем управљања ризицима настао као одговор на потребу да се унапреди корпоративно управљање, те тиме и учини ефикаснијим и ефективнијим, како би одговарао потребама носилаца различитих интереса (енг. *Stakeholders*). Према мишљењу кандидаткиње, систем корпоративног управљања је веома тесно повезан и

испреплетан са системом управљања ризицима и системом интерних контрола. Стога она сматра да систем корпоративног управљања у ширем смислу обухвата и систем управљања ризицима и систем интерних контрола, те да заједно чине јединствену целину. Кандидаткиња, такође, посматра систем контроле, систем управљања ризицима и корпоративно управљање као делове једне целине, како би се тиме отклонио ризик да се неадекватно процене њихове предности и недостаци. Ови системи су, према мишљењу кандидаткиње, "толико повезани и у потпуној интеракцији, тако да су у целости комплементарни и међусобно се допуњују, чиме успостављају јединствен систем". По њој је корпоративно управљање шири појам, који укључује и оба претходна система. Кандидаткиња наводи више разлога за примену ове тезе: статусне (постојећа легислативна решења), разлоге историјског развоја (трендови пре и након финансијске кризе) и разлоге конкурентности, одн. тржишне утакмице (који захтевају прилагођавање променама у окружењу). У области осигурања још је битније боље управљање ризицима и благовремено реаговање на претње у пословању. Кандидаткиња објашњава да су ризици по својој природи динамични, флуидни и међузависни, што условљава јединствен приступ управљању и захтева целовит систем управљања ризицима, који не може постојати без ефективног корпоративног управљања. У ствари, адекватно управљање интегрисаним ризиком (енг. *Enterprise Risk Management*) се може посматрати као централни основ конкурентности осигуравајуће компаније.

Спровођење контроле и система управљања ризицима обухвата субјекат и објекат истраживања. Субјектом истраживања код управљања ризицима сматра се компанија, акционарско друштво за осигурање, које је успоставило систем управљања ризицима. Објекат истраживања управљања ризицима је комплексан и хетероген, посебно у композитним друштвима за осигурање, односно друштвима која се баве делатношћу животних и неживотних осигурања. Управљање ризицима подразумева успостављане система који се заснива на опредељеном концепту управљања од стране менаџмента компаније и спроводи се почев од највишег руководства, преко посебних функција друштва за осигурање до нивоа сваког организационог дела и до сваког запосленог унутар осигуравајуће компаније. Улога система управљања ризицима огледа се у развијању високих стандарда управљања, успостављању система интерних контрола и управљања ризицима, као и успостављању и јачању независних функција унутар друштва за осигурање (актуарска функција, функција управљања ризицима, функција праћења усклађености - законитости пословања, функција интерне ревизије).

Истраживањем у оквиру предмета дисертације, кандидаткиња је релаизовала пет примарних и више секундарних циљева.

Кандидаткиња је, најпре, извршила правну анализа природе, карактеристика и примене система контроле и система управљања ризиком, са фокусом на ризик неусклађености (енг. *Compliance*), уз посебан осврт на регулативу и праксу ЕУ, што је у духу процеса усклађивања законодавства Републике Србије са правом ЕУ, сагласно Споразуму о стабилизацији и придруживању. Друго, истражен је настанак и дефинисане су карактеристике и примена система управљања ризиком и система интерних контрола и корпоративног управљања, њихове синергије и узајамне условљености, као и значај у пословној пракси.

Треће, ауторка се бавила утврђивањем значаја и карактеристика екстерне контроле од стране надзорног органа као и његовим утицајем, условљеношћу и последицама на стабилност и одрживост пословања друштава за осигурање. Четврто, анализирана је директиваа *Solvency II* и значај њене примене у контексту имплементације нових интегрисаних приступа управљању ризицима и успостављању система интерних контрола. При томе, кандидаткиња има у виду да је *Solvency II* пројекат Европске уније којим се надзорним органима држава чланица стављају на располагање одговарајући квалитативни и квантитативни инструменти у циљу темељне процене укупне солвентности и интегрисаног управљања ризиком у друштву за осигурање.

Пето, ауторка има амбицију да на основу свеобухватног истраживања стручној јавности понуди студију која може допринети бољем разумевању правне природе, значаја и користи које доноси примена новог приступа управљању ризицима и успостављању система интерних контрола, анализа садржаја Директиве *Solvency II*, пре свега у делу правних аспеката управљања ризиком и система интерних контрола, при чему је фокус на управљању и контроли усклађености са законском регулативом.

Паралелно са примарним циљевима, кандидаткиња је имала за циљ релаизацију и секундарних циљева, међу којима су: приказ различитих система корпоративног управљања у више земаља, улога и значај екстерног надзора, који поред екстерне ревизије укључује приоритетно и контролу од стране надзорног тела за област осигурања у више различитих земаља и у Републици Србији, анализа садржаја Смернице о саставу управљања и улоге надзорног органа према Комунитарном праву, осврт на корпоративну друштвену одговорност друштава за осигурање и етички контекст одговорности, као и анализа садржаја одговарајућих документата ЕУ, који се односе на систем контроле и управљања ризицима и корпоративно управљање у целини.

III Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Полазећи од комплексност предмета истраживања, ауторка је формулисала више хипотеза, тачније група хипотеза. У току истраживања кандидаткиња је користила и радне хипотезе како би олакшала и убрзала поступак доказивања главних хипотеза.

Главне хипотезе овог истраживања су базиране на премисама да је успостављање и примена ефикасног систем контроле и система управљања ризицима *conditio sine qua non* ефикасног и ефективног система корпоративног управљања, који укључује одговорност управе не само према акционарима, већ и према свим стејхолдерима.

Прва хипотеза је да управљање ризицима није само себи циљ, већ средство за остварење циљева друштва за осигурање. Овај систем не делује самостално и изоловано од осталих процеса, већ доприноси, омогућује и унапређује одвијање целовитог процеса управљања осигуравајућом компанијом. Управа осигуравајуће компаније обезбеђује информације о најзначајнијим ризицима којима је друштво изложено и како се њима управља.

Друга хипозета произлази из прве хипотезе. У складу са првом хипотезом, систем управљања ризицима и систем интерних контрола током времена постају потпуно инкорпорирани у систем корпоративног управљања и чине јединствен и свеобухватан део корпоративног управљања, који треба јединствено посматрати. На наведени начин њихово организовање и структурирање у оквиру и унутар корпорацијске структуре органа друштва постаје јасније и са јасно утврђеним и разграниченим одговорностима и надлежностима свих релевантних учесника у систему.

Трећа хипотеза каже да паралелно јачање и унапређење система управљања ризицима и система корпоративног управљања и синергија ових система представља оптимални правни оквир за законито пословање, избегавање губитка репутације и осталих негативних изненађења.

Према четвртој хипотези, у земљама у транзицији, као што је Република Србија, без успостављања стабилног правног система, који укључује јасно дефинисање обавеза и одговорности у систему интерне и екстерне контроле друштва за осигурање и континуирану контролу од стране надзорног органа, нема очувања стабилности и одрживог развоја делатности осигурања.

Пета хипотеза је да постоји позитивна корелација између система управљања ризицима и система интерних контрола и ефикасног и ефективног корпоративног управљања кроз праћење различитих индикатора финансијских перформанси компанија. Неспорно је да компаније које немају институционално успостављен систем управљања ризицима и систем интерних контрола имају финансијске губитке услед незаконитог функционисања и губитке пословне репутације, а у екстремним случајевима долази до губитка дозволе за обављање делатности и ликвидације или стечаја.

Према шестој хипотези, при спровођењу хармонизације прописа Републике Србије са правом ЕУ, битно је у оквиру наведене хипотезе истаћи да се ниво заштите корисника финансијских услуга и финансијска стабилност друштава за осигурања не мери волуменом законодавства, већ свакако и ефикасношћу надзора, брзином и квалитетом правне и правосудне заштите.

Седма хипотеза указује да не треба очекивати да ће примена новог регулаторног оквира комунитарног права за област осигурања – *Solvency II*, сама по себи унапредити и побољшати корпоративно управљање друштава за осигурање. Стога је неопходно систем управљања организовати у складу са природом, опсегом и сложеностју послова акционарског друштва за осигурање и осигурати адекватан и континуиран надзор. Спровођење надзора требало би да узима у обзир специфичности сваког конкретног субјекта и његове склоности ризику и да се спроводи на начин који би обезбедио да се прописи у пракси делотворније примењују.

Осма хипотеза објашњава да је на микро плану ефикасно и ефективно корпоративно управљање могуће остварити само у условима сталне и свеобухватне едукације запослених, на свим нивоима организационе структуре и то, како у друштвима за осигурање, тако и у оквиру надзорног тела. Наиме, неопходно је да сваки члан управе и сваки запослени, у свом делу обавеза и одговорности схвата своју улогу, значај и своју одговорност за посао који обавља у структури

организације и да поседује неопходна знања и способности да на најквалитетнији и најбољи начин остварује своју улогу.

Помоћне хипотезе су: (1) у току историјског развоја у делатности осигурања ризицима су се бавиле углавном и искључиво функције актуара у делу мерења и израчунавања ризика осигурања и функција интерне ревизије са аспекта контроле пословних књига; (2) садржај концепта управљања ризицима је значајно еволуирао у предмете оперативног система управљања ризицима и контроле препознатих ризика над појединачним сегментима друштва за осигурање, значајним за функционисање и развој компаније; (3) ризици *de facto* могу довести до дисфункционалности пословања, чак и до престанка друштва, то је циљ да се овим истраживањем истраже сви важнији узроци неуспешности друштава за осигурање, као и да се сагледа и анализира значај континуираног управљања и праћења изложености ризику код друштва за осигурање. Стога је неопходно да се унапреди правни оквир Републике Србије, *de lege ferenda*, који би требало да допринесе укупној економској ефикасности, уз уважавање културног амбијента, традиције, структуре власништва и сл.; (4) што осигуравајуће компаније буду доследније поштовале и примењивале прописане механизме система интерних контрола и управљања ризицима, то ће бити мање потребе за интервенцијом надзорног тела у области осигурања.

IV Кратак опис садржаја дисертације

Структура дисертације обухвата распоред научних целина у пет заокружених делова и то: увод, три основне тематске области са укупно 11 поглавља и закључак истраживања. У оквиру првог дела (корпоративно управљање) истраживање је груписано у три поглавља. Други део истраживања (управљање ризицима са системом интерних контрола) обухвата шест поглавља, а трећи део истраживања (екстерни надзор) груписан је у два поглавља.

Ауторка овом дисертацијом настоји да објасни односе који се успостављају у оквиру система управљања ризицима и корпоративног управљања. Такође, анализира се институт контроле као снажни кохезиони и интегративни феномен у систему корпоративног управљања у ширем смислу, који повезује ове институте. Будући да је од суштинског значаја примена ових института у пословној пракси, то је њихово правилно разумевање и примена услов одрживог развоја и солвентности компаније.

У уводном делу дисертације описана је актуелност проблематике која је предмет истраживања. Указује се на области обухваћене овим истраживањем и то: систем управљања ризицима са системом контроле, где је фокус на систем контроле законитости пословања, а које се посматрају кроз призму корпоративног управљања друштва за осигурање. У наставку уводног дела ауторка уводи у подручје истраживања и упознаје читаоце са основним идејама и феноменима који се третирају у оквиру дисертације. Указује се на научни проблем истраживања, објекат истраживања, постављају се основне и помоћне хипотезе, одређује сврха и циљеви истраживања, затим наводе се научни методи и образложе структура дисертације. Полазна хипотеза је да управљање ризицима није само себи циљ, већ

средство и основни механизам за остварење циљева друштва за осигурање. Управљање (ризицима) не делује самостално и изоловано од осталих система, подсистема и процеса унутар друштва већ доприноси, омогућује и унапређује одвијање целовитог процеса управљања осигуравајућом компанијом.

У оквиру првог дела ауторка разматра општу и мање спорну тему- корпоративно управљање - и то као шири институционални оквир и основ контроле и управљања ризицима у друштву за осигурање.

У првој глави ауторка разматра регулаторни оквир и значај корпоративног управљања. Ово поглавље обухвата претпоставке, које одређени регулаторни оквир корпоративног управљања треба да испуни, а које су општеприхваћене у смислу стандарда управљања и представљају неопходан услов правне сигурности. Даје се општи осврт на корпоративно управљање као институционалне основе и приказ различитих модела тј. система корпоративног управљања, са посебним акцентом на акционарско друштво за осигурање. У том контексту разматра се структура органа друштва за осигурање и даје осврт на предности и недостатке новог регулаторног оквира корпоративног управљања у Републици Србији. Затим се наглашава значај корпоративног управљања и његовог развоја кроз управљање ризицима у друштву за осигурање и разматра утицај финансијске кризе на развој корпоративног управљања.

У оквиру друге главе анализиран је институт корпоративног управљања као основ и претпоставка система контроле и управљања ризицима у друштву за осигурање. Корпоративно управљање се разматра као комплексан и вишеслојни систем, који је у непрекидном развоју и кретању, који се заснива на успостављеној хијерархији органа друштва и организацијских структура и који је прожет различитим односима успостављеним, како унутар тако и изван друштва. Даље се разматрају основни конституенти корпоративног управљања, у термилошком значењу, укључујући при том велики број принципа које примењују органи друштва и који су у улози његовог ефективног и ефикасног успостављања. Ауторка објашњава комплексност различитих односа и процеса који се заснивају у управљању, као и вишеслојност овог система који карактерише низ подсистема, са вертикално и хоризонтално успостављеним везама, који га одређују и који су његови основни конституенти. Као потврду основне хипотезе, у овом делу рада, ауторка истиче да у оквиру постављене стратегије пословања друштва и стратешких циљева којима друштво тежи опредељују се и сагледавају есенцијални ризици којима је друштво изложено и/или ће бити изложено *pro futuro*.

У оквиру треће главе разматрају се законске претпоставке за избор члана Управе друштва за осигурање. Ауторка у оквиру овог дела закључује да се може сматрати позитивним и са аспекта постизања квалитета у управљању ризицима изузетно значајним захтев регулаторног оквира, *de lege lata i de lege ferenda*, императивни услов да Управа и контролне функције располажу потребним ауторитетом и стручним квалификацијама и да су независне у обављању својих надлежности. Отуда испуњеност посебних критеријума за избор чланова Управе треба схватити са аспекта нужности и опортунитета као неопходне селекције између кандидата за избор за ову функцију у друштву за осигурање. Овакав приступ нашег правног система који следи савремене трендове комунитарног права

и права развијених тржишних привреда, оцењује се у оквиру овог истраживања изузетно позитивним и афирмативним на путу ка прудентној и одговорној Управи друштва за осигурање. Такође, оваква решења трасирају пут ка стварању професионалне Управе на тржишту Републике Србије.

Други део је суштински и централни део истраживања у оквиру ове дисертације и састоји се од шест поглавља. Обухвата истраживање правних аспеката контроле и управљања ризиком у друштву за осигурање.

У оквиру прве главе другог дела анализирају се најпре теоријскоправни аспекти управљања ризиком са системом контрола у друштву за осигурање, уз покушај ауторке да дође до правне дефиниције за доминантно економске термине као што су ризик и управљање ризиком. Такође, објашњава се одређена дистинкција између института „управљања ризиком осигурања” и „управљања ризицима друштва за осигурање, кроз интегрисани приступ” у циљу њиховог бољег разумевања и отклањања евентуалних дилема у пракси. Ауторка у оквиру даљег истраживања објашњава да управљање ризицима у суштини обједињује своје подинституте, и то систем управљања ризиком и систем интерних контрола, који се *de iure* и *de facto* могу схватити истовремено и као значајан део система корпоративног управљања. Овај систем подразумева превасходно Управу друштва за осигурање и њену улогу стратега и основног носиоца система. Поред Управе друштва (као основног стратега и кључног конституента) успостављање и функционисање целовитог система управљања ризиком обезбеђују и гарантују његове кључне функције и то функција управљања ризиком, функција контроле усклађености пословања са прописима, актуарска функција и интерна ревизија. Целовитост и вишеслојност управљања ризицима, може се рећи *sui generis* система и истовремено подсистема института корпоративног управљања, заокружује се у остваривању улоге сваког носиоца појединачно и кроз њихове узајамне односе унутар друштва и изван друштва у целини, као и према органу надзора. Истовремено сви односи који се успостављају између различитих носиоца права, обавеза и одговорности појединачно и у њиховом јединству и узајамној спрези су интегрисани путем система интерних контрола и адекватним информационим системом. Из наведеног се закључује да управљање ризиком обједињује хумани и технички аспект односа који се успостављају у оквиру система и доприноси успостављању холистичког приступа управљању компанијом.

Истраживањем у оквиру друге главе обухваћен је регулаторни оквир комунитарног права у смислу нове парадигме управљања ризицима у делатности осигурања. У истраживању се истиче да, у сагледавању ширег контекста корпоративног управљања, треба поћи од новог концепта управљања ризицима, сагласно регулаторном оквиру „Солвентност II.” Наиме, нова парадигма солвентности се састоји у успостављању целовитог система управљања који је заснован на ризицима и који се може сматрати интегралним делом корпоративног управљања друштва за осигурање. Основни аргумент који потврђује ову тезу произлази из следећих постулата: Прво, успостављање стратегија и циљева пословања друштва чији интегрални део су стратегије управљања ризицима у пословању и развоју компаније, које обезбеђују сагледавање ризика који би се могли десити *pro futuro*, и креирањем стратегија контроле, односно управљања *ex*

ante. Друго, регулаторним оквиром успостављене су дужности и одговорности Управе друштва за осигурање у вези са управљањем ризицима. Тако, Надзорни одбор је примарно одговоран за успостављање система управљања ризицима и за надзор над тим системом, а дужан је да обезбеди да Извршни одбор друштва идентификује ризике којима је то друштво изложено, као и да врши контролу тих ризика у складу са одобреним стратегијама и процедурама. Истовремено, Извршни одбор има обавезу да спроводи систем интерних контрола и стратегије за управљање ризицима. Будући да Управа друштва за осигурање носи највећу одговорност за успостављање и функционисање система управљања ризицима, *ipso facto*, може се закључити да без института корпоративног управљања и његових конституената (као подсистема) систем управљања не може егзистирати. У томе је и основни значај правилног разумевања института управљања ризицима. Ауторка у оквиру друге главе закључује да ако Управа не схвати, занемари и/ или игнорише ову своју улогу, то ће и основни циљеви и заштита интереса корисника услуга осигурања и одржавање вредности капитала, бити угрожени.

У трећој глави другог дела анализира се ревидирани концепт солвентности, као потенцијална шанса и могућност за даљи развој корпоративног управљања, односно успостаљање снажног система управљања. Разматра се однос између корпоративног управљања, управљања ризиком и контроле. Правни спекти управљања ризицима подразумевају, односно *de facto* и *de iure* темеље се и примарно обухватају два основна система и то: (1) систем корпоративног управљања (структура органа, права обавезе и одговорности органа), и (2) систем управљања. У средишту оба система је институт контроле који их повезује кроз узајамно дејство и синергију оба система и њихових подсистема и остварујући кохезиону улогу.

У оквиру четврте главе анализира се управљање усклађеношћу пословања са законом. При томе се разматра принцип законитости пословања и његова материјализација кроз институт контроле усклађености (законитости) пословања са прописима. Ауторка, даље, објашњава да наведени институти представљају, између осталог, и снажну кохезиону улогу у превазилажењу евентуално супротстављених интереса и остваривању циља законитог и савесног поступања у заштити корисника услуге осигурања и његових интереса. Наиме, у основи начела законитости је институт усклађености пословања, као његов материјални супстрат који се испољава путем активности Управе друштва. У овом делу ауторка закључује да законито пословање *per se* подразумева стварање културе поштовања позитивно-правних прописа, уз доследну примену како екстерних тако и интерних аката друштва, као сегмената целокупне архитектуре правила која се морају поштовати и представља императивну обавезу и одговорност Управе друштва за осигурање. У наставку ове главе анализира се улога чланова Управе као примарних и основних чиниоца пројектовања и имплементације овог принципа, као интегративни део пословања и сваког процеса пословних активности. Дакле (*ad litteram*) њихова је улога и одговорност (за нечињење) да код директора на свим нивоима организације и свих запослених промовишу строгу обавезу поштовања прописа. Речју, закључак у оквиру овог поглавља је да управо доследна примена наведеног принципа дугорочно обезбеђује интегритет друштва и његових органа у

вршењу својих функција, те штити друштво и чланове Управе од губитка дозволе за рад, као и финансијских губитака, услед повреде прописа.

У оквиру пете главе анализира се одговорност за незаконитост пословања друштва и у том смислу разматрање дужности чланова управе. Сврха одговорности чланова Управе, разматра се као претпоставка обезбеђења законитости пословања друштва. Указује се на профилактички карактер личне одговорности чланова управе у смислу: (1) примене института одвраћања члана Управе и других запослених од незаконитог понашања и креирање културе поштовања прописа, као и (2) примене принципа дисквалификације чланова Управе. Такође у оквиру ове главе разматра се етички концепт одговорности, те истиче значај пословне етике и корпоративне друштвене одговорности, у креирању културе законитости ословања.

У оквиру шесте главе обухваћено је емпиријско истраживање, односно анализа пословне праксе у највећем друштву за осигурање у Републици Србији, у којем није окончан поступак приватизације. Путем студије случаја ауторка даје приказ концепта корпоративног управљања, контроле и управљања ризицима у компанији Дунав осигурање, са закључним опсервацијама у вези структурираног система управљања ризицима и одговарајућим предлозима за унапређење структуре.

Трећи део дисертације обухвата истраживање значаја екстерне контроле односно надзора за адекватно управљање ризицима у друштву за осигурање и улогу надзорног органа према комунитарном праву, са посебним освртом на право Републике Србије.

У оквиру прве главе разматра се значај надзорног органа и његова улога у унапређењу корпоративног управљања и система управљања ризицима у друштву за осигурање, као и улога Европске агенције за надзор осигурања и пензијских фондова. Даље, у оквиру овог поглавља ауторка закључује да надзор треба схватити као интегративну компоненту управљања у друштву за осигурање, која се заснива на ризицима. Стога, управо од функционисања надзора у смислу превасходно профилактичке улоге (коју ауторка посебно истиче и заступа) и њеног значаја за пословну праксу, у многострукој зависности и сигурности корисника услуга осигурања, која може бити угрожена услед незаконитости и неправилности у обављању делатности осигурања. Тиме, успостављање адекватног надзора друштава за осигурање и осталих субјеката надзора у оквиру делатности осигурања представља гарант да ће делатност осигурања остварити своју улогу сигурности, као и заштите корисника финансијских услуга.

У оквиру друге главе разматра се надзор над радом друштава за осигурање у Републици Србији. Ауторка у оквиру ове главе закључује да је на органима надзора одговорност не само за успешно обезбеђивање већ и за функционисање хармонизованог регулаторног оквира, који мора бити подстицај за субјекте надзора, односно друштва за осигурање да имплементирају адекватне моделе ризика. *A contrario*, велики ризик за делатност осигурања може бити орган надзора (полазећи пре свега од *sui generis* природе овог органа и специфичности правног оквира у делу судске заштите), односно његове активности и мере ако би функционисао без довољно стручности и, следствено томе, интегритета.

На крају рада ауторка изводи закључне опсервације те презентује резултате истраживања чиме се потврђује основна хипотеза да управљање ризицима није само себи циљ, већ средство и основни механизам за постизање циљева друштва за осигурање. Наиме, управљање (ризицима) не делује самостално и изоловано од осталих система, подсистема и процеса унутар друштва већ доприноси, омогућује и унапређује одвијање целовитог процеса управљања осигуравајућом компанијом. Тако се потврда полазне хипотезе темељи на сагледавању више кључних и развојних аспеката корпоративног управљања у ширем смислу, од чијег правилног разумевања у многострукој зависи његова примена у пословној пракси друштава за осигурање.

Ауторка закључује да је управљање ризицима кључни механизам у обављању делатности осигурања, према новом регулаторном оквиру због чега би требало да буде свеобухватно и добро интегрисан у систем корпоративног управљања друштвом за осигурање. Надзорни одбор би требало да успостави оквир, односно адекватну стратегију управљања ризиком и да дефинише приступ друштва управљању ризицима, методе за процену ризика и утврди одговорности функције управљања ризицима. Паралелно јачање и унапређење система управљања ризицима, као система корпоративног управљања и синергија ових система представља оптимални правни оквир за законито пословање, избегавање губитка, изградњу добре пословне репутације и избегавање осталих негативних изненађења.

Према мишљењу ауторке, подизање квалитета корпоративног управљања, у ширем контексту, у друштву за осигурање могуће је само ако регулаторни и надзорни орган претходно препозна који су ризици за осигуравајућу компанију најдеструктивнији и на темељу тих сазнања постави оквир за адекватно управљање ризицима. При томе, сваком друштву за осигурање треба дати слободу и могућност да апстрактна законска решења прилагоди својим потребама. Стога, систем управљања ризицима нужно захтева континуирану флексибилност и прилагодљивост будући да су и ризици променљиви.

V Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација мр Љиљане Стојковић **„Правни аспекти контроле и управљања ризицима у акционарском друштву за осигурање“** представља допринос постојећем стању науке у домену српског пословног и права осигурања. У питању је самосталан рад, са елементима оригиналности, који пружа научни допринос не само у погледу бољег разумевања сложених института у домаћој и међународној пословној пракси, већ и допринос у погледу примене различитих принципа тумачења и уопште разрешења бројних спорних питања института који нису чисто правног порекла. С тим у вези, кандидаткиња предлаже практична решења, чије би усвајање омогућило боље разумевање регулаторног оквира осигурања.

Најважнији научни допринос огледа се у покушају да се осветле поједина битна места, да се, истовремено, укаже *на суштину правног института контроле и*

управљања ризиком у друштву за осигурање, са становишта његовог значаја за добро корпоративно управљање у друштвима за осигурање.

Презентована структура, методологија и садржај докторске дисертације наговештавају натпросечни труд кандидаткиње и озбиљност њеног приступа. При томе је значајно што је кандидаткиња заузела и став о карактеру самог управљања и контроле ризика у акционарском друштву за осигурање. Прилагођавање захтевима *Solvency II* сматра се једним од кључних изазова у пословању друштава за осигурање у будућем периоду. *Solvency II* ће у великој мери позиционирати и укључити управљање ризицима у сваки сегмент пословања ових друштава. Прилагођавање овим захтевима требало би да обезбеди већи ниво заштите осигураника и корисника осигурања, као и дугорочну стабилност тржишта осигурања.

Република Србија треба да креира сопствену стратегију, регулативу и механизме примене система контроле и управљања ризицима, које су прилагођене и одговарајуће нашим специфичностима и потребама. Подржавамо мишљење кандидаткиње да би требало избећи све чешћу праксу једноставног копирања решења других земаља, те и у том смислу сматрамо да ће резултати ове докторске дисертације допринети и понудити прихватљива решења као могућу праксу друштава за осигурање у Републици Србији. Ово је још значајније ако се има у виду да се управљање ризицима у нашим условима у осигурању своди само на захтеве постојећег правног оквира, који у највећој мери не дефинишу обавезе које су институционалног карактера.

У домаћем праву осигурања појмови контрола и управљање ризиком, тек недавно озакоњени, нису до сада били дубље теоријски истраживани, што је за кандидаткињу представљало и озбиљан изазов, али и ограничење. Кандидаткиња се стога у својим истраживањима углавном ослонила на ограничени број теоријских радова и одговарајуће изворе, како домаће тако и међународне. Сигурно је да предмет истраживања ове докторске дисертације има доминантну практичну димензију. Ипак, кандидаткиња је успела и кроз постављене хипотезе и кроз одговарајућу научну апаратуру доказивања постављених хипотеза да научној и стручној, као и пословној јавности, открије и теоријске импликације проучаваних института.

Управо у овим разграничењима и овим указивањима се и налази највећи допринос ове дисертације, како теорији права осигурања, тако и теорији пословног права. Уз то, како је реч о сложеним феноменима, који нису чисто правне природе, већ имају изражени економски карактер, кандидаткиња је правном анализом искусног правника практичара, а у одређеној мери и теоретичара, успела да направи за праксу и теорију значајна разграничења ових правних послова, што је изузетно важно посебно у процесу имплементације *Solvency II*. Наравно, кандидаткиња је управо у овом делу показала и одређене недоследности или је заузела ставове који могу бити предмет оспоравања због недовољне аргументованости, што је у доброј мери резултирало некад претераним форсирањем практичног на уштрб теоријског.

Докторат овакве тематике је од значаја и због своје актуелности у позитивноправном смислу, с обзиром на то да је регулаторни оквир осигурања који

почива на контроли и управљању ризицима тек недавно позитивноправно уређен у Србији, што по логици ствари захтева и теоријско истраживање и потребу да се критички укаже на недостатке у самом ткиву регулативе или отвореним питањима њене примене у пракси и пословном животу. Како су тек недавно наведени институти постали обавезан институционални део нашег легислативног оквира, ауторка чини покушај да кроз суштинску анализу открије њихову правну природу и допринесе бољем разумевању ове надасве сложене материје, те да исту приближи домаћој стручној и широј јавности.

VI Закључак

На основу наведеног, Комисија је мишљења да је докторска дисертација **мр Љиљане Стојковић** под насловом „**Правни аспекти контроле и управљања ризицима у акционарском друштву за осигурање**“ урађена према одобреној пријави, да је самостално научно дело и да испуњава услове за јавну одбрану, те је стога слободна да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду упути

ПРЕДЛОГ

да прихвати позитивну оцену предметне докторске дисертације и одреди комисију за њену јавну одбрану.

Београд,
25. април 2016. године

Др Мирко Васиљевић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

Др Наташа Петровић Томић, доценткиња
Правног факултета Универзитета у Београду

Др Wolfgang Rohrbach, редовни професор
Економског факултета Универзитета у Бечу, у
пензији